

Štev. 2.

V Ljubljani, dne 15. januarja.

„Naprej zastava Slave!“

1886.

Prekmorska pošta.

Bél listek sem pisal čez širno morjé,
Bród nêsel je listek do ljube sladké,
In čakal sem mesec in dva in pa tri, —
Od ljubice pa mi odgovora ní.

Poslál čez valove zdaj listek sem drug
Po tici seleči na topli se jug.
Odgovora čakam spet mesece tri, —
Od njé pa odgovora vedno še ní.

Napisal dekletu še tretji sem list,
Izróčil sem ribici jaderni tist;
Na produ spet čakam že mesece tri —
Odgovora pa le še ní in še ní!

Pač ladijo vničil je divji vihár
In listek je vtónil in brod in brodár;
In tička zadel pač mi lovčev je strel
In padel, oh, tiček in listek je bél.

A listek, ki bil je po ribi poslan,
Od slanih valóv je bil morskih izprán;
Ni mogel ga brati moj zvesti deklíč,
Ni mogel na liste odpisati nič!

Pomlád spet praznuje veseli svoj god —
Glej, spet je tu riba in tiček in brod!
A lista čakálcu ne nêse nikdó,
Le tica nad glávo mu peva glasnó:

„Deklé se ti šeče tam onkraj morjá
In sládko z mladeničem krasnim kramljá;
Njej listov, njej pošte pač treba več ni:
Vse ustno izvé, kar srcé ji želí.“ —

S. Gregorčič.

Nekdaj — sedaj.

Pri mizah smo nekđaj sédéli
In píli smo vínce rujnó;
Pa pêsmi veséle smo péli,
Vžívali življenje mladó.

Takó se spremína življenje,
Takó se spremína srcé:
Na mesti vesélja — trpljenje,
Na čeli prej bodrem — gubé.

Pri mizi zdaj samec sédévam,
In — têma mi sred je srcá;
Pa pêsmi zdaj več ne prepévam,
Le vzdíhi kipé do nebá.

Fr. Gestrin.

Janez Solnce.

Zgodovinska novela. — Spisal dr. Ivan Tavčar.

(Dalje.)

IX.

Med tem se je cesar Leopoldus približeval deželni stolici. Dne 5. septembra zvečer je dospel veliki gospod v Tržič. Tu sem je bil prihital deželni glavar Volk Engelbreht z odličnim spremstvom ter je pozdravil vladarja z ogovorom, o katerem trdi letopisec, da je bil sicer kratek, pa prav čeden in lepo sestavljen. V tem ogovoru je deželni glavar srečo voščil cesarju, da je tako „težavno in nevarno“ pot uspešno končal ter mu je zagotavljal pokorščino in udanost v imenu pokrajine, njemu z najvišjo milostjo izročene. Z veliko ljubeznjivostjo se je zahvaljeval Leopoldus, razkladajoč namen svojega potovanja na Kranjsko. —

Takoj po sprejemu je odrinil Volk Engelbreht zopet proti beli Ljubljani. Cesar pa je prenočil v Tržiči ter ostal ondi po poludne 6. septembra. Nekoliko zatogadelj, da se je odpočil, nekoliko pa tudi zatogadelj, da je počakal svoje spremstvo, ki je bilo v soteskah zaostalo. Taki gospodje so tedaj potovali s spremstvom, podobnim trénu, ki ga ima v naših časih mala armada!

Dne 6. septembra o poludne je zapustil cesar Tržič ter je v družbi z nadvojvodo Viljemom krenil proti starodavnemu Kranju. Ondi ga je pred mestnimi vrati pričakoval mestni sodnik z mestnim starejšinstvom ter mu slovesno izročil mestne ključe. Na obeh straneh ceste je stalo meščanstvo v orožji ter streljalo iz težkih musket. Po mestnem ozidji so imeli topiče, in ž njimi so treskali, da se je zemlja tresla. In tu te je čakala tvoja britka nesreča, gospod Miha Dienstmann! Bil je ta gospod doctor utriusque iuris in brez dvojbe kak advokat ali kaj jednakega. Moral je v vsako stvar utakniti svoj nos! Tudi tisti dan ni mogel mirovati! Splezal je na mestno ozidje ter se umešal ondi med grmeče topiče. Srbeli so ga prsti, in hotel je s svojo roko zapaliti top, ki ga je bil nabil Janez Gogola, mestni cerkovnik, po vseh pravilih svoje umetnosti! Branil mu je cerkovnik, a kdo je še kdaj prepričal človeka, ki je doctor utriusque?! Gospod Miha Dienstmann je torej svoj topič zapalil, ali letá se je razletel na drobne kose, ker so bili vanj natlačili preobilo smodnika. Tak droben koscec je trenil gospodu Dienstmannu v čelo, da je takoj na mestnem zidu mrtev obležal in da ni nikdar več gledal zemlje slovenske, v katero so ga bili poslali nemški roditelji! Navzlic ti nezgodi pa ni utihnilo Kranjčanov lojalno veselje. Ker je Leopoldus prenočil v mestu, napravili so mu proti noči slovesno razsvetljava in s Šmarjetne gore so pokale muskete in topovi, da je odmevalo po dolu kakor o najhujši nevihti. Je li se tedaj ponesrečil še kak Kranjčan, o tem nam ne pripoveduje letopisec ničesar; vsekakor je to mogoče, samo da se našemu Valvazorju ni videlo vredno pisati o ljudeh, ki niso bili doctores utriusque! Sicer je pa znano, da gospod baron ni ljubil Kranjčanov, ki so ga s svojim ošabnim vedenjem razdražili in razkačili!

Iz Kranja se je odpeljal cesar drugo jutro proti Medvodam, kjer je na Goričanah v škofovem gradu obedoval. Že v noči sta bila zapustila mesto tajna svetnika knez Václav Lobkovic in Hanibal Goncaga ter sta že prej dospelá v Ljubljano, nego vladar na Goričane. Takoj po dohodu teh veljavnih dostojanstvenikov je dobil baron Janez Gothard z Brda ukaz, naj oddirja na cesarjevo taborišče, da zve, kdaj in kako hoče biti vladar sprejet.

Bila je vse to sama ceremonija, ker so visoki stanovi vedeli že mnogo prej, kdaj pride Leopoldus; in tudi to so znali, da ga imajo sprejeti z največjim bleskom, z največjo slavo! A vender je moral Janez z Brda osodlati svojega vranca ter v prahu oddirjati proti Goričanam! Vrnil se je pred poludnem ter naznanil visokim deželnim stanovom, da dojde Leopoldus ob štirih popoldne in da je cesarska njegova volja, da ga slovesno sprejmejo na polji pred mestom. Sedaj je bilo vse jasno, sedaj so visoki deželni stanovi za gotovo vedeli, da imajo svojega vladarja slovesno sprejeti!

Takoj so se pričela dotična dela. Pod šentvidsko vasjo sredi ljubljanskega polja — v bližini velike in krasne lipe — postavili so deželnih stanov težaki šotor ter ga okrasili z deželnim grbom. Tla so pogrnili v tem šotoru z rdečim suknom ter postavili vanj z rdečim žametom pregrneno mizo; tik mize pa dva stola, prvi — za cesarja — bil je prevlečen z rdečim žametom, drugi — za nadvojvodo Viljema — pa z rdečim atlasom. Z rdečo barvo naši visoki stanovi niso ščedili, kakor pričuje ta popis cesarskega šotora, ki smo ga dobili — seve, tudi pri našem letopisci.

Ob jedni uri je že bilo vse mesto na nogah! Kar je bilo mestnega stanovanja, vse je drlo na ljubljansko polje, ki se je iz dalje videlo kakor mravljšišče, živo in gomazeče. Gorenjsko cesto so obkroževale množice na levo in desno. Meščanov in poljedelcev je mrgolelo, in lahko se daje trditi, da je bilo tisti dan zbranega več nego tretjina prebivalstva v Gorenjski po njivah med Šentvidom in Ljubljano. Hoteli so gledati svojega cesarja, prav tako kakor danes, če pride mogočni vladar na obisk k svojim vernim podanikom!

Ob polu dveh se je prikazal šišenske vasi kirazirski polk. Tolpe ob cesti so ga sprejele z vskliki strmenja. Bili so zares lepe osebe ti jezdecí; sami zarjaveli obrazi, in mnogo izmed njih je kazalo srage, katere so si bili pridobili v nemški tridesetletni vojni. Štel je polk osem kompanij, a vodil ga je polkovnik Aricaga, ki je s svojim divjim pogledom posebno ugajal gorenjskim kmetom. Blizo cesarjevega šotora jo je zavil polk s ceste ter se postavil na odkazani prostor.

Ob dveh je zapustil deželni glavar mesto, krasno oblečen in na ognjevitem konji sedeč. Okolo njega je bilo plemstvo dežele. Vsi so jezdili ter bili nališpani

kakor mlade neveste. Volk Engelbreht pa je pripeljal s seboj tudi kranjsko viteštvo, in to je še bolj vzbujalo neolikane množice začudenje in strmenje, nego Aricagovi jezdec. Ti kranjski vitezi so bili brez dvojbe občudovanja vredni! Bilo jih je kakih 800 glav, v štirih kompanijah. Vsi so nosili na kasketah krasna peresa, okrog vrata kolarje od jelenove kože in ob rami svilnate prepasnike. Ti izborni pehoti, ki je obsegala cvet kranjske aristokracije, zapovedoval je „oberstlajtenant“ Janez Ljudevit baron Gall, vojak v pravem pomenu besede. Mož je bil zelo sloveč, kakor pravi naš letopisec, in to zategadelj, ker se je v nemški vojski odlikoval s srčnostjo in skušenostjo.

Kompanije kranjskega viteštva so kazale v opravi barve deželnih stanov: dve kompaniji ste nosili modra peresa na kasketah in modre prepasnike ob rami; pri drugih dveh je bilo vse to žolto. Tudi pri praporjih so se kazale barve deželnih stanov; dve kompaniji ste imeli praporje modrobele; drugi dve pa žoltobele. Da je vsa ta zmes barev napravljala pri tedanjem neolikanem ukusu mnogo utisa, ni treba posebe naglašati; isto tako ni treba posebe naglašati, da so zbrane množice z burnimi vskliki pozdravljale tolpo, katero je takrat pripeljal Janez Ljudevit Gall na šentvidsko polje. Marsikak kmetič, katerega je bila radovednost prignala isti dan s poгорja na plan, opazil je pod žoltobelo ali modrobelo zastavo svojega graščaka ali pa vsaj njegovega vročekrvnega sina, pred katerim se je morda še bolj tresel, nego pred očetom samim! Tak revež si je štel v veliko dolžnost, da je ta slovesni dan klical slavo svojemu krutemu nemškemu gospodarju in da mu je izkazoval vso le mogočo čast; to pa tem bolj, ker je svojega gospoda opazoval v barvah in trakovih, prav tako, kakor je časih nališpan in nabarvan oltar v pogorski cerkvi!

Naš letopisec nam je še zelo zapisal imena tistih gospodov, ki so tedaj načelovali štirim kompanijam deželnega viteštva. Imenovali so jih „lajtenante“, kar se čuje prav moderno. Isto tako nam imenuje gospode, ki so tisti dan nosili praporje. Pod vodstvom barona Galla

so lajtenantovali: France Bernard baron Lichtenberg; Melhar Hasiber; Janez Jakob baron Prank in Ljudevit Valerij baron Barbo. Imena praporščakov nimajo za nas nikakega pomena, samo postranski naj omenimo, da je pri četrti kompaniji nosil prapor gospod Julij Henrik Apfaltrer; ime, ki nam Slovincem še sedaj časih v kosteh leži!

Tudi baron Gall je s svojimi kompanijami blizo cesarjevega šotora krenil s ceste ter je sredi polja zasedel ti pehoti odkazano mesto.

Koj za vitezi je pridirjala hrvaška konjica iz mesta. Vodil jo je junak Simonović sam, ker je bil Herbert Turjaški preuzel nalog, pozdraviti cesarja s prvim ogovorom. Začudenje množice je tem jezdecem nasproti vskipelo do vrhunca! „Je barbarischer dieses Spectacul war anzusehen, desto mehr raffte es die Augen der Zuschauer an sich, zumal der Fremden und Ausländer! Tako piše naš letopisec, in mi radi verujemo, da je omenjeni „spectacul“ prav močno uplival na živce radovednega ljudstva! Saj bi tudi danes ne bilo drugače. Naj pa je bila ta radovednost še tako uznemirjena, pomirila se je vender v hipu, ko se je nuncij Caraffa, oblečen v purpur, prikazal po prašni cesti izmed zadnjih hiš poštene šišenske vasi. Škof iz Averse je sedel navzlic svoji cerkveni službi visoko v sedlu, in ukrotil je še le takrat svojega konja, ko je opazil ob poti klečečo množico, pričakujoč njegovega blagoslova. Imel je diplomatski, ostro risan obraz, kakor ga je zgodovina vseh časov opazovala pri papeževih nuncijskih! Z rahlim smehljajem je obstal pred cesarjevim šotorom, kjer so ga tudi gospodje in graščaki z veliko udanostjo in pobožnostjo sprejeli. Prihitel je sam Janez Vajkard ter mu pomagal s konja. Potem pa mu je z veliko ponižnostjo poljubil belo roko; a za njim je prihitela cela druga družba ter isto tako poljubljala to belo roko! Ko bi ti nemški gospodje mogli sedaj iz slovenskih grobov ustati, to bi se čudom čudili nad svojimi potomci, ki so sedaj tako sovražni sveti veri in pobožnim njenim služabnikom!

(Dalje prihodnjič.)

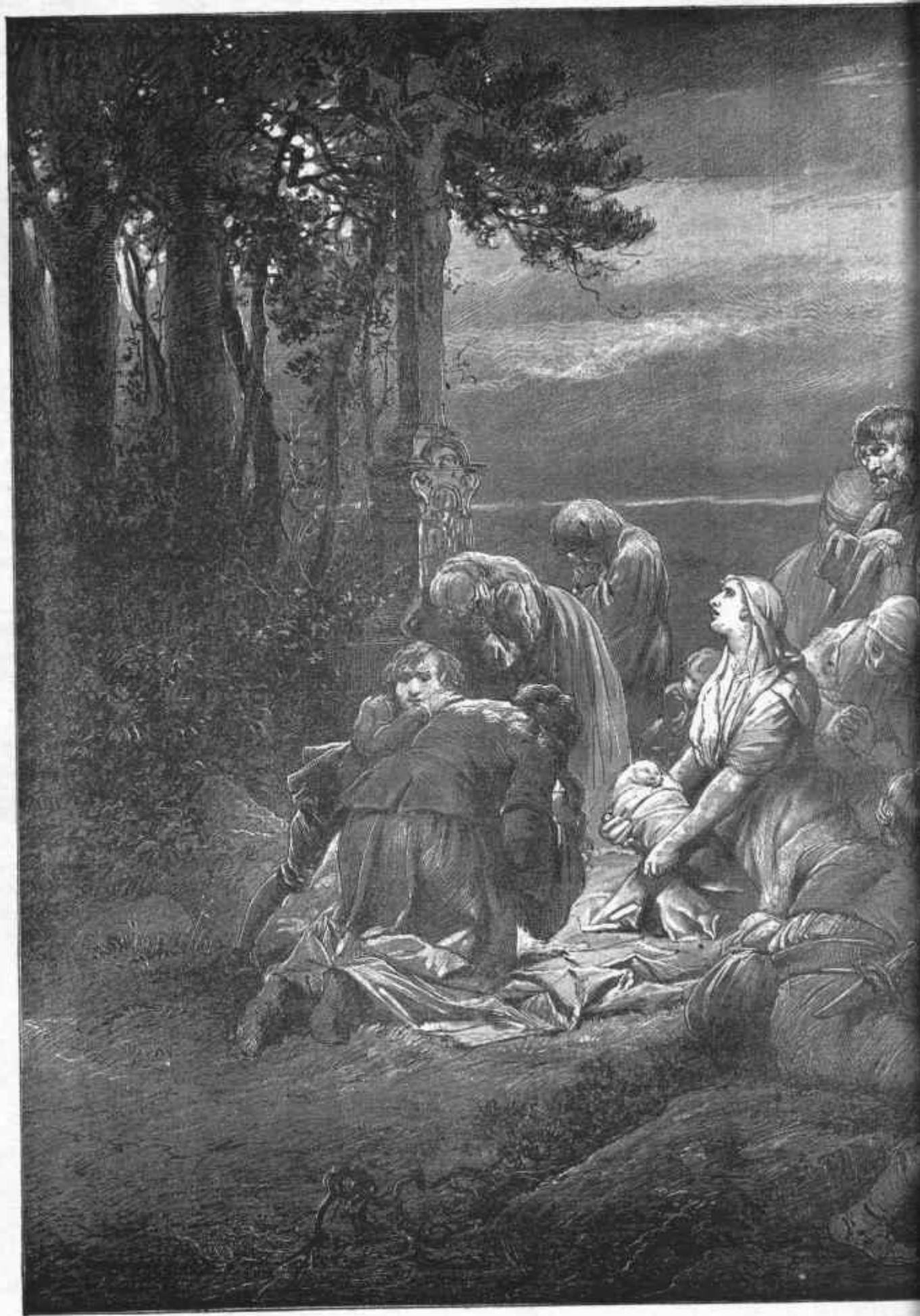
Srcu.

Srcé, veselo bodi, poskakuj,
Saj sreča zopet se ti smeje;
Radóst in mir naproti véje,
Le bij veselo, več mi ne žaluj!

Nemír in tógo, ki nosilo si
Za vse ločitve, naj izgine;
Bojázen in obup naj mine,
Saj tvoj bo zdaj, kot bil je prejšnje dni!

Iz krajev tujih on se vrača zdaj!
Povrnil bo se zopet k tebi;
Pritisne te na prsa k sebi,
Boš združeno ž njim bilo kot nekdáj.

Zorislava.

V prvotnost nazaj . . .

Fantazija. Spisal Danilo.

Kako je prišel tjakaj, kje je? Na kopnem stoji in sam! Počasi se vzdrami, počasi zbere svoje misli. Strah ga je ob belem dnevi. Spomin mu pravi, da je bil zadnjič na ladji. Dva meseca že so bili z doma; še toliko, pa bi bili dospeli. Spomin mu pravi, da so ladjo grozni viharji drvili po morskem valovji, vodnem gorovji, da je bil trepet in divji jok, da mu je krčevito vrat oklepala Lavra. Potem je prestala biti duša njegova.

Osvoji si ga strahovita slutnja. Po morji se ozre tik sebe. Nobenega znamenja. Morje, odkrito bodi, govori! Zakaj nisi tudi njega pogoltnilo? Morje molčí, licemersko morje. — Ozira se po obrežji. Pust svet. Zadaž niska gora. Dupline, studenci, plodovita drevesa. Oj! — Lavra! — Ni je žive duše. Okolo in okolo pa morje, nič kot morje. Morje od jutra do večera, od juga do severa. Nad njim pa neizmerno, neskončno, visoko nebo. Voda in zrak in solnce. Kakor v začetku. Drugega nič.

Nič. On, človek, sam. „O Bog! moj Bog!“ izvije se mu iz prsi globok vzdih.

Koliko časa že sedi na svojem otoku sredi tega vesoljnega morja? Koliko let, tako ni mogel šteti. Bil je le naprej jeden in isti čas v tem vedno mladem, južnem obnebji. Zima je bila poletje; še pomladi in jeseni ni bilo. Toda solnce je vzhajalo in zahajalo. In vrtila sta se dan in noč. Štel je dneve. Vsako jutro je vrgel kamen na kupček in zvečer je prešteval kamne. Kupčki pa so nastali kupi. Kupi, v katere so bili dnevi zloženi in meseci in leta brez življenja. Ko je bilo kamenov na tisoče, ni jih več štel. To ni bilo kratkočasno. Rajši si je iz teh kamenov kočjo zgradil. In potem je v tej kočji stanoval. Vsak kamen mu je pomenil večnost. Kaj bi večnost meril? Zatem je pustil kamenje in nehal šteti. Tudi se mu niso več vzbujale misli, ko je takisto po navadi z očmi meril morske daljave. Mrtvilo upov. Tudi če bi prišla ladja, on bi je ne spoznal.

S kraja je veliko stikal po otoku in sam s seboj je glasno govoril. Rad je čul človeški glas, najrajši pa je čul ime „Lavra“. Ljubšega in lepšega bi bil tudi sam ne znal izustiti. In zato je vsak hip klical: „Lavra!“ Obrčal se je s svojimi klici doli v morje, gori v nebo. In vselej je mislil, da se vzbudi jeka ter mu odgovori: „Lavra!“ Ves dan bi se potem s to jeko presučno zabaval. Ali niti toliko življenja se ni dalo obuditi na tem otoku, v tej krsti sredi ocejana.

Pa iz početka je imel še druge želje. Čital bi bil rad in pisal bi bil rad. O, da bi mu kdo prinesel knjigo! Polovico otoka bi rad dal za njo. Rešil je s seboj prstan, jedva leto stari poročni prstan. Znotraj je bilo udolbeno: „2. maja 1850“. Kolikokrat je to prečital, samo da je čital! Bolelo ga je, da namesto števil niso stale črke.

Jedna črka več bi bila njemu klasično delo, vir velikega veselja. Potem pa je premišljal to, kar je v prstanu. Jedno črko je proučeval cele tedne, cele mesece. Delo je moral imeti njegov um. In ko je proučil zadnjo piko, smijal se je porogljivo cele ure. Smijal se je svetu, da ima tako književnost, ki se da oviti okolo prsta. To malostno človeštvo. Želel si je črniti, peresa in papirja. Rad bi bil sam pisal, da bi človeštvo rešil iz sramote. Ko se je takisto vselej nasmejal, potem je jokal in begal je po otoku in klical je: „Lavra!“ in vzdihoval je v obupu: „o Bog! moj Bog!“

Nekoč je ležal na tleh in si rual lase. To so bile grozne ure. Mislil je in hotel je misliti o —, sedaj ni znal, kako se ono neskončno in sveto bitje imenuje. A malo poprej je še znal. Kako, da bi sedaj ne znal? Besede „Bog“ se ni več spomnil.

Grozno je stiskal glavo, da bi našel to besedo. Tri cele noči je bedč prebil, le da bi jo našel. Tako mu je bila blizu, a vendar je ni dosegel. Samo prvo črko da bi mu kdo pomagal, in gotovo bi imel vso besedo. A kdo? Tudi največjega sovražnika bi prosil. Toda najbližji sosed, kakor daleč so nesle oči, bil je kovač v meseci. A tudi tega je bil le prvi krajec. Tretjo noč je planil po konci. Kakor da je veslo svoje duše izgubil, opotekal se je simo tamo.

„Ali se mi meša?“ zarjul je. Nič odgovora.

„Nič odgovora? Mari jaz več ne govorim?“ rjul je.

Sumnja mu je ostala v glavi. Mari se mi meša . . . mari ne govorim . . . Mej tema kolesoma se je odslej trlo njegovo mišljenje. Tresel se je po vsem životu, čutil se je bolnega.

In vrgel se je na kolena ter molil. Goreče je prosil svetih nebes, naj bi se zopet spomnil pozabljene besede, naj bi nazaj dobil izgubljeno črko.

Toda sveta nebesa niso odgovorila. „Ne govorite?“ upil je, „dobro, pa bom govoril jaz, jaz bom govoril.“

In res je govoril od zore do pozne noči. Kaj? Vse, karkoli, nič. Govoril je le, da govori, ker dokler je govoril, ni mu bilo treba misliti, da je nem, da je popolnoma zmešan.

Konečno, v pozni noči pa mu je odpovedalo grlo. Tedaj se je zgrudil na svoje trdo ležišče in v vročih mōkah je s težavo še izustil: „Vse nič ne pomaga, ves dan govorim in vendar pozabim.“

Po noči se je vzdramil vsako trenotje in vsako trenotje je poskusil, kako je že zmešan in nem.

Zjutraj pa je bil potolažen, ker glas ni bil več hripav. In v jasnejši glavi se mu je rodila misel, velika tolažba. Namesto da bi bil blazen, rajši se odpove življenju. Obhodil je obrežje in pregledal morje ob kraji. V svesti si je bil potem rešitve.

A tudi drugo, kar je uganil. Od zemlje in od sočnih plodov si je napravil nekaj takega, kakor črnilo.

Besednjak si je ukrenil prirediti. Vanj naj dojdejo vse besede, kolikor jih še sam zna. Nobena se ne sme izgubiti. In dokler so besede, ni nem, je človek. Popisal je torej kamen za kamenom, drevo za drevesom, skalo pri skali. Zapisal je bil najprvo „Očenaš“, potem pesmi, kolikor jih je še znal. A zatem je zbiral besede in vsako je vestno zapisal. Strahovito delo zanj. Videti je moral, koliko že ima izgube, kako je preperela stavba, nekdaž tako trdna! Od dne do dne je izpraševal svojo pamet. Stiskal jo je, da bi iz nje stisnil le še jedno besedo. A kolikokrat se je zgodilo, da je mogel zapisati le začetek besede, ker se ni domislil tudi njenega konca! Vse polno je stalo takih okrnjenih besed po kamenih in deblih. In če se v poznejšjih dneh, tednih, ni znova spomnil pozabljenega, bil je potr. Ruval si je lase in obup ga je gnal po otoku. Tedaj pa je klical: „Lavra“! S tem se je tolažil. To ime je bilo udolbeno v njegovo pamet. In če bi pozabil vsako drugo besedo, tudi svoje ime, ime „Lavra“ bi mu ostalo. Dokler njeno ime izgovarja, ni nem. To tolažbo je imel v divjem obupu.

Nešteti dnevi so zatem minili in neštete noči. V dveh gubah se je plazil od napisa do napisa. Leta že se je tako učil besed, ki jih je bil sam napisal. Boj za svoj jezik. Boj, v katerem se je kazala njegova slaba moč.

Sovražniku se je pridružil nevaren zaveznik. Dvom se je pritihotapil v njegovo zalogo in glodati jo je začel. Bila je od jasnih črk beseda, katero je napisal, ko še ni imel koč, ko je še čas meril in dneve štel. Tačas pa že ni več verjel črki. Obračal jo je na vse strani in skušal je, kakšen glas utegne neki pomeniti. Hodil je okolo nje, kakor nespametno bitje.

Potem pa so si ga uoblastila vprašanja: „Ali še čitam? Ali ta črka res to znači, kar čitam; mari ne drugega kaj? In ali res še govorim, mari ne lajam, mari ne cvilim? Morebiti pa mekečem, morebiti bi me moji rojaki nič več ne razumeli!“

Povpraševal se je tako iz začetka z besedami. Pozneje pa so dvomi potrgali zadnje niti vezanega mišljenja. Duševna lakota je razsajala po njegovih prsih, toda čut se ni več dvignil v obliko besede.

Sadja ni več trgal, nego hodil je pod drevo, da ga najde na tleh. Vode ni več zajemal; tekla mu je ob ustih, kader jo je pil.

Postaral se je bil in dobil sivo glavo. Sam s seboj ni več govoril. Saj ni znal, kaj, pa tudi ne, kako. Okolo napisov ni več hodil. Nič ga ni več gnalo, da naj bi čital. Tudi ne, da bi se še česa spominal.

Leta in leta že ni izustil besede, členovitega glasú. Tudi tega mu ni bilo več treba. Ni znal več govoriti. Jezik je imel, a govoril ni. Nobene besede. Ne v smeju, ne v joku, kakor često poprej; kakor vselej, kader mu je upalo srce, otemnel duh.

Človeka je bilo konec. Dejanja niso bila več dejanja. Kar je storil, storil je po navadi. Vsak dan je obhajal obrežje, strmeč v globino morjá. Zakaj, tega si sedaj ni bil več v svesti. Pred mnogimi leti je bil tako v svoji pameti ukrenil. In potem je sleharni dan otok obšel tik morja in če bi vedel, da bi imel zblazneti, nagnil bi se v morsko brezno kjerkoli z obrežja. Zakaj se ni usmrtil, predno se je tako izgubil? Zato, ker se ni izgubil v enem dnevi, marveč v tisoč in tisoč dneh. Zato, ker danes ni zaznal, da je slabši, kakor je bil včeraj, ker je v samoti sprhnel, ne vedoč, kako in kedaj. Zato pa je tudi brezumen delal, kar je pameten ukrenil, da bi brez uma ne postal.

In zopet je prišla ura, da je korakal ob kraji morskkih globočin. Nameril je na ljudi. Ladja se je bila ustavila ob otoku in ljudje so bili stopili na kopno. Prvič zopet — kdo zna — po kolikih letih.

Vprašali so izgubljenega samotarja, kdo je in kako je zašel na zapuščeni, mrtvi otok. Ali on ni razumel nobene besede, in nobene besede niso spravili iz njega. Pomorski zdravnik je spoznal, da imajo pred seboj človeka, ki je v samoti izgubil samega sebe. Novorojeno dete, staro sedemdeset let. Živel je še nekoliko let, a govoril ni več.

Malokaj nam je prirojeno. Malone vse je vzgojeno in pridobljeno! —

Glasbeni pogovori.

Piše Lucila Podgornikova.

I.

Estiti gospod urednik! Na leposlovnem polji je že zdavna v navadi, da se objavljajo nerazvrščeni pogovori od časa do časa, kakor nanese kako novo delo, kateremu je možno pridružiti razna vprašanja, ki se dajo tako razgovoriti brez vsake sile. Korist, ki jo uživajo po tej poti naobraženci, pa tudi strokovnjaki, dala bi se doseči tudi na glasbenem polji. Vprašanj in prilik pač

ni pogrešati, in če ste voljni odmeriti v „Slovanu“ pod glasbeno rubriko takim pojasnilom nekaj prostora, dam Vam za pričetek naslednje vrste.*)

*) Naša velecenjena sotrudnica, gospa Lucila Podgornikova, priobčila je že lani krasne članke v „Slovanu“, obečavši nam, da nam bode letos redno poročala o vseh glasbotvorih slovenskih in in o drugih važnejših slovanskih. Glasba je prevažna za narodno odgojo, in ravno v tem pogledu nam je potreba pouka in večje zavednosti. Opomnja uredništva.

Dr. Benjamin Ipavec je izdal zopet dva zvezka novih skladb za klavir. Prvi zvezek ima naslov: „Muzikalni listi“, drugi pa: „Spominčice“. (Tiskala Eng. Imann & Mühlberg v Lipiji).

„Muzikalni listi“, v veliki obliki in prelepem tisku, predočuje vrsto kratkih glasbenih slik, ki so v nekaki zvezi, ker pričenjajo z zibeljo in končujejo z grobom. Komadi se zovejo po vrsti: I. Pri zibelji, II. Pri plesu, III. Alj še misli na me?, IV. Spavaj sladko, V. Na grobu. Vsa oprava zvezka je lična in krasna.

Skladbe same se držé majhnih, kratkih oblik in so nejednake vrednosti. Vender pa imajo vse veliko skupno prednost, in ta je blago glasje. Po blagoglasji se odlikujejo sosebno I., III. in IV. komad, ki so v obče bolj melodijski, ko je v poslednjih dveh skladbah pred vsem tok (ritem) krepkejši.

Največje vrednosti je brezdvajbeno prva točka zvezka. Jako srčen, mehkec je njen temat, katerega ponavljanje prav za prav ustvarja ves komad. Ali ta je izdelan také lepo, da se igravec še ne zaveda ponovitev, pač pa čuti, kako komad napreduje z vedno novimi obrati istega temata. Ta skladba zahteva godno igranje, katero tudi zasluđuje popolnoma.

Kljubu temu je čudno, da more v tem lepem komadu užitek glasbe znatno pokaziti glasbenemu ušesu jedna sama sekirica. Ta sekirica je *c* gorenjega glasu leve, — takoj za *cisom* gorenjega glasu desnice, druga sekirica 1. takta. Danes ne gledajo več na vspešne kvinte, oktave in druga pedantska pravila starih skladoslovij, samo da se glasi glasba dobro. Na navedenem trdem mestu pa bi se moralo iznajti pravilo, ako bi že davno ne veljalo: Ne izpreminjaj kromatiški zvoka v katerem koli glasu, ako ga je imel tikoma poprej drug glas neizpremenjenega! Ker se pa to mesto v komadu povrača kakih desetkrat, utegne ta zvok zares ujeziti človeka. Temu pa se je možno izogniti lahko popolnoma, ako namestu sprednjega *c* podržimo *a*is kot četvrtino sekirice, in potem ne

trpi škode ne pomen, ne vodba glasov. Igralcem priporočamo ta pomoček.

O skladbi „Pri plesu“ mi je reči, da je vender slovanski komad, ne pa, kakor toliko slovenskih skladb, brez slovanskega duha. V njem se giblje življenje češke Polke, še bolj pa jugoslovanskega Kola. Škoda, da kaže komadič premajhno osnovo; tudi se glasi pusto, čeravno se ne daje lahko igrati. Ta skladba bi bila primerna, da bi se širše izvršila ter priredila za 4 roke ali pa zeló za orkester. V komadu tiči iskra izvorne in zgrabljive glasbe, ki bi dobila hvaležno občinstvo tudi v koncertni dvorani, ako bi se izdelala obsežnejše in spretno. Prehvacen in mičen je sosebno konec komadiča.

„Alj še misli na me?“ je jako nežna in izrazita glasba, skoro bi jo imenovali koprnečo, in jo je treba skrbno igrati, sosebno z ozirom na znamenja. Tudi ta komad razodeva svojo mičnost v tem, da se jedna in ista glasbena figura razvija v vedno novih izpremenah. Jednoličnosti pa jo varuje jedino kratkoča, ker ne prinaša ne medstavkov, ne drugih novih življenj k melodiji, katere deli se vrhu tega ponavljajo že v njej sami,

Neznatna je naslednja številka, dasi je lepo izdelana. Takih tematov je dovolj v vajah klavirskih učnih knjig za otroke in v enakih glasbah, katerih ni pošteti umetniški, in te nedostatnosti ne morejo komadu nadome-

stiti ne lepi spremljajoči glasovi, ne blagoglasne modulacije. Zato pa je škoda, da je skladatelj svoje skrbno delo potratil za toliko reven napev.

Poslednji točki je videti v začetku, kakor da bi bil komad; ali v nadaljnji izvršbi se nam ta nada ne izpolnjuje. Zlasti je očitati skladatelju, da je priteknil stopaju plitev in vsednji Trio ter ne sklepa po tem nikakor primerno zanimivega zvezka.

V celoti spadajo komadi k takim, katere imenujemo domačo glasbo v plemenitem pomenu besede; taki komadi ne razveseljujejo človeka v koncertu, pa tudi ne v salonu, pač pa v samotni sobici.

Slovenec iz tržaške okolice.

„Spominčice“, katere obseza drugi snopič v manjši obliki, so prav lepe in tekoče melodije. Tudi jih lahko igrajo malo izurjeni igralci. Uganka pa mi je 4. valček, ko igralec na klavir ne more izslediti, kaj mu je početi z drobno tiskanimi srednjimi sekiricami desnice, katerih ne more izvršiti nikakor. Skladatelj ni napravil nobene opomnje o tem, ali naj se igrajo te male sekirice ob ponavljanju dela namesto gorenjih — kar bi zopet ne bilo v redu.

Ob tej priliki me opominja dr. Ipavec s svojimi plesnimi glasbami, da gojé slovenski skladatelji samo jedno vejo narodne glasbe, namreč pesem in pesmim podobne komade. Drugi, jednako plodoviti del, namreč ples, pa zanemarjajo, kolikor je meni znano, malo ne popolnoma. Tukaj pa ne menim jaz take plesne godbe, ki je za krčmo, ampak umetniške idealizovane plese, t. j. take komade, ki so podobni narodnemu plesu v ritmu in obliki, pa razširjeni po obsegu in oplemenjeni v izrazu.

Česa niso ustvarili poljski skladatelji, njim na čelu Chopin, iz „Polake“ (Polonaise) in Mazurke? Chopinovi plesi se vspenjajo do najidejalnejših višin, in vendar ne pozabimo niti za trenotek, da so jim podstava poljski narodni plesi. Iz poslednjih je tudi res pogostoma posnel melodije in jim podelil jedino s svojim genijalnim izdelovanjem salonsko elegancijo in umetniško plemenitost.

Kolikrat niso že Italijani porabili svoje „Tarantelle“ za umetniške glasbene komade! Spominjajmo se dalje španjskega plesa „Bolero“ in še bolj francoskega „Menueta“, ki je dobil mesto kot neizogiben del klasičnih simfonij, sonat, kvartetov i. t. d. Tudi valček se nahaja v najrazličnejših izdelkih kot salonski in koncertni valček in še celo za petje kot šaljiv komad.

Ali tudi Jugoslovani imajo svoj narodni ples, ki je ravno takó izvoren, kakor kateri si bodi ples drugih narodov, in ta je njih „Kolo“. Še ni dolgo, odkar je F. S. Kuhač v svoji velikanski zbirki jugoslovanskih narodnih pesmi priobčil veliko melodij h Kolu. Seveda so oni Slovani, pri katerih plešejo Kolo še sedaj, prvi poklicani in sposobni, obdelavati ta ples in porabljeni za umetne oblike. Vender pa so napevi že sami posebi dovolj znamenljivi, da dajejo tudi drugim glasbenikom za plesne fantazije. In za Slovence, med katerimi se še ne vpraša, imajo li ali pa so li imeli svojstven narodni ples, bilo bi važno to zasledovati, da bi ne usahnil jeden vir narodne glasbe, ko bi bil morda pozabljen ali prekrit. Ako bi ne našli sledov narodnemu plesu, ni slovenskim skladateljem pač nič bliže od „Kola“, in se jim je gotovo najmanj potreba naslanjati — na valček, ko se seznanijo s Kolom kot izvornim slovanskim narodnim plesom.

Hrvaški spomini.

Spisal J. Trdina.

(Dalje.)

JNa strahovita nenravnost Bahove vladavine je rodila tretjo vrsto denuncijantov, zloglasne kruhoborce.

Kdor ne more dokazati sposobnosti svoje s strogimi izpiti in z dejanjsko spretnostjo, začne se prilizovati, hliniti, sliniti, naznanjati vladi neskončno lojalnost svojo in neskončno nelojalnost ilirskih svojih tovaršev. Bah mu morda ne verjame, ali si misli: „Ta človek bi mi utegnil koristiti. Pripravljen je pospeševati namene moje, domovina mu je deveta briga. Dajmo mu kruh, saj ne gre iz mojega žepa.“ Jaz bi prisegel, tako čvrsto sem uverjen, da ne zamišlja in ne kuje nobeden Hrvat proti državi punta. Ali če poveste te moje besede Bahu in njega pomagačem, bodo vam se zasmijali v brk. Za rogovileže in zarotnike imajo vse Ilire, vse hrvaške rodoljube in tudi bana Jelačića. Očitno se ga zdaj še ne usojajo prijeti, ali on sam prav dobro ve, da je na Dunaji nehal biti persona grata že pred dvema letoma. Če priporoča kakega izvrstnega uradnika, škodi mu več s pohvalo svojo nego koristi. Maloŕidneža, katerega graja, pouzdignejo o prvi priliki samo zato, da pokažejo, kako malo se brigajo za banovo mnenje. Da pride iz nebes kak angel ali sama Mati božja, ne bi mogla preveriti Bahove vlade, da Hrvatov ni okužil peklenski panslavizem. Ta pogubni duh hoče zdaj z vsemi sredstvi pregnati in ugonobiti. Varaždinsko županijo bode darovala morda res Štajarcem, da se gosti in odebeli ž njo

nezasitni nemški molóh. Tukajšnji častniki, vem za gotovo, ne bodo ji tega svetovali, nego jo svarili in odgovarjali z vsemi razlogi pameti in politične previdnosti. Ali jako se bojim, da bodo vrgli poročilo njihovo v koš. Kdor je tako oslepel in pobudalil kakor Bah, ne da si nič dopovedati. Ostalo hrvaško deželo pa menda mislijo zjediniti z granico in povejšati, nadejaje se, da bo vojna strogost najprej zaprla sapo vsem panslavističnim škratom in skušnjavam. Črno Strohoberjevo prerokovanje se ni izpolnilo, ali zle slutnje in domišljaje njegove mu bo oprostil rad vsak človek, ki poznaje takratne razmere in okolnosti. Brezozirnost, budalost in neumnost Bahove zisteme je bila tolika, da se je mogel verjeti in pričakovati od nje vsak nezmisel in tudi pošastni projekt, da bo vrgla hrvaško kraljevino pod graničarsko disciplino in — batino.

Nekaj let po tem je zahtevala jako uzvišena in odlična oseba, da bi se na prospeh in korist vojnemu brodovju osnovala iz vsega avstrijskega primorja od Benetek do Kotora jedna provincija. O tem predlogu so pisale avstrijske in tuje novine in mnoge so ga popolnoma odobravale upajoč, da se bo na tak način avstrijsko primorje najlaže in najprej ponemčilo. Govorilo se je, da ga je vlada že skoraj sprejela in potrdila, ali zadnji trenotek, da so se dvignili proti njemu uplivni nasprotniki in ga podrli. Da se je nakana uresničila, zgubila

bi bila provincijalna Hrvaška reško županijo, granica pa morebiti vse svoje štiri uskoške polke. Takrat nobenemu človeku na Dunaji ni prišlo na misel, da bi razžalil in razkačil tak grabež ves hrvaški narod. Ali kdo se je briga v tisto dobo za narode in javno mnenje?! Razven sardinske vlade skoro nihče. Mogočniki evropski so izdavalali navlaš baš take zakone in naredbe, ki so bile najmanje popularne in zaželjene. Po njihovi misli je ustvaril Bog narode zato, da jih vladajo po svoji volji, ne vprašaje jih čisto nič, če so jim mere in namere njihove mrzke ali povšečne. Bah se je skesal in Varaždina ni odcepil od trojedne kraljevine, ali izbral si ga je za prvo nemško postojanko na hrvaški zemlji. Zvedeli smo za gotovo kmalu po novem letu 1854., da se bo moral na jesen pri nas umakniti hrvaški učni jezik nemškemu na vsem gornjem in nekoliko celo na spodnjem gimnaziji. Šolski nadzornik nas je opominjal že spomladi, da bi začeli rabiti precej za nekatere predmete nemščino, kolikor je to mogoče, ne da bi trpel kvaro napredek naše mladeži; in jeden profesor, po rodu Hrvat, ga je poslušal. O ti priliki nam je razodel gosp. nadzornik prezanimivo novice, da se je zagledala in zaljubila ponosna dama Tevtonija že zdavnaj v skromni naš Varaždin ter si ga hotela prisvojiti. Že leta 1851., ko še živ krst ni mislil ponemčiti zagrebških in drugih hrvaških učilnic, namenila je dunajska vlada za trdno, da mora ustanoviti v Varaždinu nemški gimnazij. Ta kraj se ji je zdel najbolj pripraven in prilichen za nemško propagando, ker stoji blizu štajarske meje in je trgujoč in občeč s središči nemške „kulture“ (s Ptujem, z Mariborom, Gradcem, z judovsko Kanižo itd.) imel dovolj prilike, da se z njo seznanj in sprizajni.

Tudi sem že omenil, da so zmatrali tuji in celo nekateri slovanski učenjaki in pisatelji Varaždin za nemško mesto. Ta gimnazij bi bil rabil za vado, na katero bi se lovili Hrvati. Z njim je hotelo ministerstvo brez dvojbe pokazati silni razložek, ki biva med barbarškimi hrvaškimi in prosvetnimi nemškimi šolami. Napuhneni, v svojo modrost in nemščino zatelebani dunajski birokrati so se gotovo nadejali, da bo varaždinski nemški zavod kakor magnet vlekkel vaše mladino iz vse hrvaške kraljevine in napotil, če ne vseh, pa vsaj „trezne in pametne“ Hrvate, da bodo prosili vlado kar sami, naj bi jim blagovolila ponemčiti na isti način tudi vse druge višje učilnice. Zakaj se ta nakana takrat ni izvršila, ni nam g. nadzornik mogel ali pa ni hotel povedati. Gospodje germanizatorji so čakali še tri leta, potem pa so poslali na Hrvaško višjega uradnika v ministeriji bogočastja in uka, Klemana, da naredi v tukajšnjem šolstvu red, to se pravi po domače, da je ponemči. Kleman je bil nekdanj na ljubljanskem liceji profesor latinskega jezika in obče zgodovine. Med poslušalci njegovimi sem se nahajal tudi jaz. Znal je izvestno pripovedovati. Zgodovino nam je razlagal gladko, jasno in pregledno, ali po stari šegi, ne oziraje se dosti na nje jedro, na kulturni razvoj človeškega rodu. O Slovencih je govoril malo in mrzlo. Ni nam se kazal baš sovražnika, ali niti prijatelja. Bržkone je mislil, da je objektivni. O sijajni njegovi nadarjenosti se ni moglo dvojiti. Bil je vsestranski izobražen, duhovit

mož in jako marljiv in spreten delavec. Sosebno se je odlikoval s sposobnostjo, da je znal to, kar je imel v glavi, dobro zvesti in porabiti v svojo korist in čast. V službi svoji je brzo napredoval. Povzdignil se je v nekoliko letih od licejskega učitelja za sekcijškega načelnika v ministerstvu bogočastja in uka. Javno mnenje ga je razglasilo po pravici za desno roko ministra Tuna. Po svoji veliki omiki, energiji in nemškutarski strastnosti je spadal Kleman med glavne zastopnike in najčvrstejše stebre Bahove zisteme. Po rodu je bil Čeh, ali v nemških šolah, katere je pohajal, nauzel se je tujega duha. Pozneje je bral kdaj tudi kake narodne novine in bukve, ali pravo rodoljubje je ostalo neznanu njegovemu srcu. Imel se je vedno samo za Avstrijca in ob jednom je bil baje uverjen, da mora država poginiti, ako se ne ponemči. Širil je torej germanizacijo z vsemi sredstvi iznajdene svoje glave in službene oblasti. Zlasti slovanske jezike je izganjal nemilosrdno iz gimnazijev in sploh iz vseh višjih učilišč. Hrepenenje po enakopravnosti vseh avstrijskih narodov je zmatral vedno za brezumno in toliko da ne za veleizdajalsko. Na Dunaji smo ga vprašali Slovenci, če bomo mogli dobiti učiteljsko službo doma na Slovenskem. Odgovoril nam je odločno, naj opustimo to misel, kajti je domovina naša vsa država. Če nas pošlje vlada v Bregenc, v Černovice ali kamor koli, povsod nas mora navdajati čustvo, da smo doma. Ali Kleman je tako le govoril, postopal pa je s slovanskimi učitelji mnogo blažje. Namenil jih je Hrvatom za ponemčevalce, ker je uvidel, da so za ta posel kot sorodniki njihovi sposobnejši nego trdi Nemci. Za suplente so mogli priti tudi v slovenske kraje. Mene na pr. je pozval ravnatelj Vidic v Trst. Da sem dovršil izpite svoje že pred okt. 1853. l., bil bi me sprejel drage volje in brez zapreke tudi ravnatelj ljubljanskega gimnazija, ki mi je to sam povedal. Za pravega profesorja pa je potrdila vlada res grozno nerada in le malokdaj našega rojaka na slovanski zemlji. Na Hrvaškem je pregledal Kleman najprej reški gimnazij, iz Primorja se je napotil v Zagreb. Čudne reči so se pripovedovale o diktatorskem njegovem vedenju. Mladina se je poučevala takrat sploh po hrvaški, on pa jo je izpraševal menda po nemški; in ker mu ni odgovarjala povoljno, izustil je baje sodbo, da malo zna in napreduje in poglavitni uzrok ti bedi da je učni, to je hrvaški jezik! V konferenciji je dokazoval učiteljem, zakaj se bodo morali razlagati posamezni predmeti z naprej po nemški. Dejal je na pr., da je latinski jezik po duhu, notranjem ustroji in po pravilih svojih najpodobnejši nemškemu, s pomočjo nemškega se bo dal torej najlaže in najuspešneje tolmačiti. Zdaj se oglasi profesor Veber (sloveči hrvaški pisatelj in sedanji zagrebški kanonik) in veli: O grškem jeziku pa trdijo zvedenci, da je za te reči najbolj v rodu slovanskemu, zato treba, da ostane zanj učni jezik tudi odslej hrvaški. Kleman zavrne rodoljubnega govornika: Baš zato mora se učiti po nemški tudi grščina, ker se posel dijakom ne sme preveč olajšati i. t. d. Ugovori pametnih pedagogov in poštenih narodnjakov niso mogli odvrniti od hrvaških šol tožne usode, kajti zavlada je pravilo: „Sic volo, sic iubeo, stat pro ratione voluntas.“

Naskoro so se pokazali silni nasledki Klemanovega potovanja. Na podlogi njegovih poročil se je uvedel nemški učni jezik l. 1854—55. v vsa hrvaškoslavonska srednja učilišča. Iz nižjih razredov se hrvaščina še ni dala popolnoma prepoditi, ali vlada se je hotela znebiti tudi v njih in je začela s tem namenom ponemčevati že tudi glavne šole. Na Reki so bacnili narodni jezik najprej iz vsega gimnazija; ostal je samo učni predmet z dvema urama na teden. Višji razredi so se dali nemščini, nižji italijanščini. Večina učiteljskega zbora je morala oditi. Domoljubnega ravnatelja Kombola so pognali v pokoj s 400 gold. mirovine! Na njega mesto je prišel iz Trsta Vidic. Najhuje pa je udarila ta zavod dunajska vlada s tem, da je uzela službo in kruh učitelju hrvaškega jezika, veleslavnemu učenjaku in preiskrenemu narodnemu borilcu Franu Kurelcu. Šolski nadzornik nam je naznanil odstranjenje njegovo z opomnjo, da vlada ne more in ne sme puščati mladine v rokah takega fanatika. O Kurelcu sem prej malo slišal in vedel. Vprašal sem Muzlerja, kakov je, če je res tak rogovilež. Dejal mi je: E znate, Kurelac je res ultraš, domoljubje njegovo je presilovito, nepremišljeno. Za nas so nastopili zdaj resni, teški časi. Slušati nam je evangelijski nauk: Bodite krotki kakor golobje, zviti kakor kače. Z grdo ne opravimo ničesa. Če prepodé iz šol narodnjake, prišli bodo namesto njih tujci, ki bodo ponemčili tudi duh mehke naše mladine in nam uzeli s tem vsak up v boljšo bodočnost. Ako se bomo vedli pametno in oprezno, ne bo nas gonil nihče iz službe in imeli bomo vedno dovolj prilike gojiti v učencih svojih ljubezen do materinskega jezika in domovine. Izročili bomo narodu nepokvarjen naraščaj, ki bo podpiral in bogatil njegovo književnost in mu koristil, ko prejde sedanja nevilta, tudi na poprišči političnem. Muzler je govoril, kakor vidimo, jako trezno in diplomatski, ali ni imel pravice grajati in obsojati Kurelca. Kakovo hudo delstvo je zakrivil ta značajni mož? Vzbujal je v primorski mladini gorečo ljubezen do hrvaškega jezika, do hrvaške književnosti, do hrvaškega naroda: s tem pa je izvrševal le najsvetejšo pedagogijsko dolžnost svojo. Zahteval je, kar se daje odvažno in energično, da ostane na reškem gimnaziju vladajoči jezik hrvaški: tudi to je smel in moral storiti ne le kot resničen narodnjak in učitelj, ampak kot zvest državljan in cesarski služabnik, kajti je branil jasni cesarski zakon, ki je potrdil hrvaščino za učni jezik v vseh šolskih zavodih trojedne kraljevine. Muzlerjev konservatizem je izviral nekoliko iz verskega stališča. Pokorščino proti vsakemu, tudi najkrivičnejšemu glavarstvu, zmatral je za splošno krščansko dolžnost, spo-

minjaje se Kristovih besed: Vsaka oblast dobaja od Boga. Ti ne bi imel nikake oblasti do mene, da ti ni dana od zgoraj. Tako bi se dalo zagovarjati tudi turško tiranstvo. Jaz mislim, da bi se izrečenja sv. pisma ne smela nikoli rabiti za dokaz v posvetnih vprašanjih. Če pa se dovoli ta svoboda jedni stranki, ne sme se kratiti niti drugi. Kurelac bi bil mogel odgovoriti Muzlerju: Resnice vaših besed ne zanikam, ali to morate potrditi pa tudi vi meni, da je glas rodoljubja glas božji. V svetih bukvah pa se bere, da moramo biti Bogu pokornejši nego ljudem. Žarko domoljubnost makabejskih junakov, ki so se dvignili proti zatiralcem svoje vere in narodnosti, slavi in poveljuje ne le svetovna zgodovina, ampak tudi sveto pismo. Jeklena stanovitnost in uzorno narodno poštenje sta nakopala Kurelcu brezštevne reve, nadloge in skrbi, v nesreči svoji pa se je mogel tolažiti in se je tudi tolažil z zlatim naukom nazaretskega preroka: Blagor tistim, ki zaradi pravice trpé preganjanje, ker njih je nebeško kraljestvo. V „hrvaških spominih“ svojih bom govoril pozneje obširno o njega značaji, nazorih, namerah in delih in dokazal na tanko, kako nečloveška in v nebo upijoča krivica se je godila temu narodnemu mučeniku za Bahove vladavine.

Kakor šolstva, lotila se je grabljiva germanizacija l. 1854. tudi hrvaškega pravosodja. Tega leta se je preustrojilo uradništvo za absolutizma že drugič in to definitivno (!?). Uprava se je združila s sodstvom in ob enem se je uvedel v vse višje urade nemški službeni jezik. Tudi ta izprememba se je vršila po prostih ministrskih naredbah proti določbi cesarskih zakonov. Radi lepšega, da se ne tepta preočito oblika, sklical je predsednik varaždinskega sodišča glavne svoje uradnike v zbor, v katerem je predlagal, da se zameni poslovni hrvaški jezik z nemškim, ter zahteval, da se o tem glasuje. O teh besedah plane Cepulič srdit kakor ranjen lev s sedeža in protestuje svečano in gromoglasno proti takovemu glasovanju, veleč, da uradniki nimajo oblasti odpravljati cesarskih zakonov, nego da jih veže službena prisega na njih spoštovanje in vestno izpolnjevanje i. t. d. Ta silni protest so podpirali skoro vsi drugi sodniki. Koristil res da ni ničesa, ali take pojave treba je zabeležiti in jih oteti pozabljenju, nekaj zato, ker so častni sami po sebi, pa tudi radi tega, ker se je ukorenilo v hrvaški inteligenciji krivo mnenje, da je zavladala Bahova zistema v hrvaških šolah in uradih brez nasprotja in upora. Vzгляд Kurelčev, Cepuličev in dr. dokazuje in spričuje jasno in sijajno, da se ta neskončna sramota narodni stranki ne sme očitati. (Dalje prihodnjič.)

Umstvene razmere v Iztočni Rumeliji.

Priobčil Anton Bezenšek.

Žanimalo bo gotovo častite čitatelje „Slovana“ zvedeti nekoliko podrobnosti o bivši „Iztočni Rumeliji“, zlasti v prosvetnem oziru; in to sedaj, ko je na dnevnem redu razgovor o njenem združenju z Bolgarsko.

V obče se more Bolgarski čestitati, da dobi tako bogato deželo v svojo last, ker skupna gmotna sredstva bodo davala državi zdravo in krepko osnovo za dobro razvitje v narodnogospodarstvenem oziru. Bolgarska je manj plodna, manj obdelana, več krajev je zelo nerodo-

vitnih ali pa pustih; ima manj ugodno podnebje, nego Rumelija.

V poslednji je ugodno podnebje za vsakeršne rastline; rodi prekrasno žito in vino, razno sadje, zelo tako, ki se nahaja samo v južnih toplejših krajih; ima bogastvo v svojih rožnih vrtih in poljih, ki so okolo Šipke, Kazanlika in Karlova pravemu raju podobni. Ima tudi dobre prometne pote, železnico in morje, pa tudi večje plavne reke Marico in Tundžo, po katerih more svoje proizvode prenašati v druge dežele.

A kar je glavno, Rumelija je v umstvenem ali prosvetnem oziru mnogo naprednejša od kneževine Bolgarske; ima več inteligencije, več prosvetnih zavodov in naučnih sredstev. Ako se vzame na um, da je Rumelija dežela, ki nima niti jednega milijona stanovnikov, tedaj se more razvideti iz naslednjih števil, da je v umstvenem oziru res mnogo napredovala.

Početnih (narodnih) bolgarskih šol je bilo že 1883. l., do kedar sega lani izdana statistika: 890 z 38,564 učenci in 11.620 učenkami; torej vsega 50,184 učečih se mladih Bolgarjev. Učiteljev je bilo 1104, učiteljic 196; a potrošilo se je za te šole vsega 4,630.848 grošev (1 groš = 10 kr.).

Meščanskih šol, ali kakor jih tukaj imenuje „srednja učilišta“, ktere pa niso gimnaziji ali realke, nego šole s 3 razredi, ki so za nadaljevanje početnih šol, bilo je 19 za dečke, a 6 za dekleta z 2160 učenci in 394 učenkami; vseh 2554. Učiteljev na teh šolah je bilo 69 in 17 učiteljic. Troški za te šole so znašali 814,753 grošev.

Moška realna gimnazija sta 2: v Plovdivu in Slivnu. Bilo je v Plovdivu 730 učencev, v Slivnu 420; torej vsega 1243 učencev in 45 učiteljev.

Koncem minolega šolskega leta je bilo v Plovdivu na realnem gimnaziji blizu 70 učencev več, nego pred dvema letoma. Da je sorazmeren napredek zaznamovati tudi pri vseh drugih gornjih številkah v prošlih dveh letih, je prav verjetno.

Na ženskem realnem gimnaziji v Plovdivu je bilo 121 učenk, na oni v Stari Zagori 278 in na vsaki po 10 učiteljskih moči moških in ženskih.

Razven bolgarskih šol (med katerimi so bolgarsko-pravoslavne in bolgarskokatoliške) trebamo omeniti tudi grških šol v Iztočni Rumeliji.

Početnih grških šol je bilo 48 z 2689 učenci in 782 učenkami; vseh 3471. Učiteljev je bilo 65 ter 18 učiteljic. Za te šole se je potrošilo 443.958 grošev.

Od grških srednjih šol sta bili 2 moški in 2 ženski s 194 učenci in 88 učenkami; vsega 282 ter 16 učiteljev. Troškov je bilo 129.600 grošev. K temu je prišteti še jeden grški gimnazij v Plovdivu.

Turških početnih šol je bilo v Iztočni Rumeliji 763, učencev 15.774, a učenk 11.339; vseh 27713. Učiteljev so imeli 758, učiteljic 30, ter so potrošili za svoje narodne šole 990.749 grošev (piastrov).

Srednjih šol so imeli Turki 2, jedno v Plovdivu, drugo v Haskovu z 164 učenci in 8 učitelji. Potrošili so za nje 55.900 grošev.

Med prosvetnimi zavodi je omeniti tudi deželno (oblastno) knjižnico in deželni muzej. Knjižnica šteje dosta zvezkov, med njimi mnogo v bolgarskem in v ruskem, a tudi v francoskem, angleškem, nemškem in turškem jeziku.

Za muzej so se začele po malem nabirati razne starine, katerih je tako rekoč vse polno v tej zemlji, po kateri je teptalo toliko raznih narodov in se vršilo toliko važnih dogodkov, kakor jih ni kjer si bodi najti.

Bivša vlada je bila začela pozornost tudi ti stroki posvečevati in je dala nalog, da se pred vsem razkopavajo one mogile (tumulus), katerih je vse polno po Rumeliji. Nadejati se je, da bode bolgarska vlada sedaj to hvale vredno početje nadaljevala in da bode v obče prekoristno gradivo, ki ga dobi na Južnem Bolgarskem v vsakem oziru, znala porabiti na korist celega Slovanstva.

O naši politični reorganizaciji.

II.

Zadnjič smo skušali dokazati, da je narodni izvrševalni odbor kot središče političnemu gibanju izgubil in moral izgubiti vso veljavo. Iskali smo uzroka ti tožni prikazni ter izrekli, da si političnega življenja brez središča, kjer so združene vse niti tega življenja, ne moremo misliti. Če se je tedaj obrabilo staro, ne ostaje nam drugega, nego ustvariti si novo središče! Vpraša se samo: po kaki poti?

To vprašanje je kočljivo in težavno mu bode dobiti pravega odgovora. Politična težava, v kateri tičimo kakor voz v blatu, najboljši dokaz nam je v to, da si imamo preustrojiti svojo politično organizacijo. A ta preustrojitev se ne bode dala doseči, ako se ne bodo združile prav vse moči, ki jih ima mali naš narod. Tu je pričetek, in že letá napravlja obilo preglavice! Zадnje čase se je veliko šušmarilo o nekem „kompromisu“, kj

se je baje dognal nekje v Ljubljani. Govorilo se je, da se je peščica gospodov, izmed katerih je vsak spisal ta ali oni slovenski članek, oblastno združila, ter — zatajivši svoja načela — dekretovala, da hoče kompromise sklepati o usodi slovenskega naroda. Smešnejše govornice ne poznamo, ali tudi smešnejšega „kompromisa“ bi ne poznali, če bi se bilo zares dognalo kaj takega, kar se je trosilo po svetu! Zategadelj ne moremo dosti naglašati, da so pri nas tisti časi, ko je samo malo oseb odločevalo o usodi naroda, že davno potekli. Narod se je hvala Bogu že toliko zavedel, da hoče sam odločevati o svojih političnih interesih, in popolnoma nemogoče je, da bi zopet zlezla pojedina oseba na tisto uzvišeno stališče, na katerem je sedel dr. Janez Bleiweis pričetkom svojega političnega delovanja in katero se je že na vseh mestih zibalo pod njim, ko je polagal trudno glavo k

večnemu počitku. Malone pa bi trdili, da napada naše politike bolezni, nekaka vročica, ki jim tako zelo meša razum, da se čuti vsakdo izmed njih za glavnega dediča po Janezu Bleiweisu. Kdor je izustil tu ali tam politično besedico, že meni, da je poklican naslednik Janeza Bleiweisa in da je ta samo zategadelj umrl, da je njemu — poklicanemu nasledniku — pripravil prostor! Nasledek temu pa je, da se vsak naših politikov — in tu ne izuzamemo nikake stranke — čuti nezmotljivega; nasledek temu je tista silna ošabnost, tista prezirljivost in grozna občutnost, ki vlada v tako imenovanih političnih naših krogih ter prouzročuje prepire, nemir in nasprotstva! Če hočemo tedaj napraviti poskus s preustrojem našega političnega gibanja in če hočemo ustvariti novo središče temu gibanju, ki naj bi bolje delovalo, nego zastareli izvrševalni odbor, moral bode marsikdo, ki sedaj v prvo trombo trobi, v svojih prsih zatreti čut nezmotljivosti ter se spokoriti k veri, da ni več osebe, ki bi mogla zasesti mesto Janeza Bleiweisa, ker ravno ni več razmer, katere so nekdanje vodile politično diktaturo nekdanjega prvaka vseh prvakov! Ako se ta zavest ne ukoreni med našimi politikami, po-

tem je bolje, da ostane vse pri starem in da ne poskušamo političnega voza izvleči na tir, kjer bi se bolje vozilo. Potem je tudi vsa reorganizacija samo domišljija, in ničesar drugega ne bi ž njo dosegli, nego da bi v politiki bili nekateri gospodje, drugi pa hlapci. Tedaj, ko se je oglašil dr. Janez Bleiweis, nahajalo se je naše ljudstvo v otročjih letih svoje politične bodočnosti. V teh letih je rado sprejelo voditelja učitelja; a sedaj je naroda politična zavest dorasla, zategadelj je naravno, da političnega inštruktorja ne potrebuje, in da je smešno, če se mu nekateri gospodje še vedno za voditelja učitelja urivajo.

Iz vsega tega prihaja torej, da imamo pri preustroji političnega našega organizma paziti na to, da se z novim središčem ne upelje zopet nova diktatura posamičnih oseb. Političnih diktatorjev imamo že sedaj preobilo in pač bi se ne izplačalo reorganizovati samo v to, da bi na mesto sedanjih diktatorjev stopili drugi — teroristi.

Kako naj bi se to preprečilo, o tem hočemo v enem prihodnjih člankov razpravljati.

Naše slike.

Ubežniki.

Hudi časi so nastali lepi češki deželi po usodni bitvi na Beli Gori. Pravo narodno plemstvo je bilo neusmiljeno obsojeno na smrt, njegova posestva pa prepuščena v plen razdivjanim vojaškim četam nemškimi in mažarskim. Lahko si je torej misliti, kako se je ravnalo s češkim narodom, kateri popolnoma zatreti in uničiti je bila prva in najpoglavitejša želja zmagovalcev. Najrodovitnejše krajine so se pustošile, cvetoče naselbine plenile in požigale; neoboroženi možje so se morili, žene in dekleta skrunila.

Ni čuda torej, da so se vzdignile na nekaterih krajih po cele vasi, ter videč, da jim je v domovini razde-

jana sreča, z najnujnejšimi stvarmi odšle v daljnji — tuji svet.

Tolpo takih ubežnikov vidimo na današnji sliki. Mrak se ulega na zemljo; mrak se je ulegel že tudi nad njihovo domovino. Na mejah njenih so se še jedenkrat zbrali pred podobo križanega vzveličarja, da si od njega, ki je tudi toliko trpel zaradi hudobe sveta, izprosijo tolažbe v svojih stiskah in težavah. In čez ustna ne jednega so prišle gotovo besede: „Gospod! ostani z nami, kajti mrači se že.“

— 6.

Slovenec iz tržaške okolice.

Ker narodne noše po Slovenskem kar vidno izginjajo, zdi se nam potreba priobčevati v našem listu polagoma one narodne noše slovenske, katere so se do današnjega dne še ohranile čiste in nepokvarjene.

Evo torej danes slovenskega junaka iz tržaške okolice! Njegova noša je še nepokvarjena: taka, kakršno

so imeli njegovi predniki v preteklem stoletju. Lepa je ta noša in prav ukusno prikrojena; pa se tudi kaj dobro podaje. Posebno brdki in krepki okoličanski mladenči so v njej zelo prikupljivi; žal! da jo tako radi opuščajo in da osobito izvornih kučem že skoro ne poznajo več. — 6.

Pogled po slovanskem svetu.

Slovenke dežele.

Slavni naš rojak slikar Janez Šubic, profesor na umetnem obrtnem muzeji v Kaiserslauternu v Renski Palaciji, izdelal je nedavno veliko dekorativno sliko za vestibulski plafond novega deželnega muzeja kranjskega. Slika, predstavljajoča Karnijolijo, zavetnico vede in umetnosti slovenske, izvršena je z neutrujeno marljivostjo in z občudovanja vredno tehniko; s kratka: završeno je mojstersko delo našega rojaka, pravega umetnika. Ker boče „Slovan“ njen posnetek prinesel še v letošnjem tečaju, pribranjujemo si dotle podrobnejši opis te prekrasne slike, kakor tudi životopisne podatke o njenem ustvaritelju.

O tej priliki ne moremo si kaj, da bi ne omenili nezgode, katera je zadela našega rojaka. Dne 12. decembra p. l. je nastal namreč ogenj v muzejski palači v Kaiserslauternu ter uničil tudi mnogo dekorativnih slik Šubičevih. Jako ginljivo je, kaj in kako piše o tem naš umetnik svojemu bratu Juriju: „... Zgorela je leva loggia in biblioteka, torej vse moje delo, s katerim sem se trudil 15 mesecev. Biblioteka je bila že nekaj mesecev dodelana, loggio bi bil ta mesec dokončal in s tem mnogo čez polovico preuzetega dela dovršil. Pogorelo je vse, in ravno ta dva in samo ta dva prostora, vse moje delo je pokončano, ni ga skoraj sledu več. — Rešil sem hvala Bogu vse kartone, to je jedino, kar mi je ostalo. Lahko si misliš, kako mi je pri srci, meni in ravnatelju. Delavci so se jokali, ko so videli nesrečo; v jedni uri ni bilo več sledu trudapolnega dela. — Zavarovano je bilo vse, gmotne škode tudi jaz nimam; vender bi bil ne vem kaj rad dal, da bi se to ne bilo zgodilo. Velika sreča je, da od muzejske zbirke ni nič zgorelo. — Na desni strani, kjer je moj atelijé, hvala Bogu, ni bilo ognja. Sicer bi bi bil izgubil vse.

Ljudem tukaj je zelo žal, ker je delo splošno uga-jalo, in milujejo me. Tako tudi deželni predsednik, ki je bil včeraj tukaj in si ogledal škodo. To je vsaj nekaj tolažbe.“ Kakor poroča ravnokar g. Janez Šubic svojemu bratu, sklenil je že novo pogodbo z jako ugodnimi pogoji za obnavljanje vseh onih slik, katere je bil ogenj uničil.

G. Jurij Šubic, genijalni ustvaritelj onih dekorativnih slik v ljubljanskem muzeji, katerih dva posnetka je „Slovan“ že bil prinesel v 1. letošnji številki, razstavil je te dni v gosp. Doberleta prodajalnici na dunajski cesti v Ljubljani portret g. dra. Ivana Tavčarja. Slika nam predstavlja plodovitega našega romanopisca v životni velikosti v svetli poletni obleki, sedečega na rdečem baržunastem futelji. Vsa njegova podoba, naslikana z realistno resnico, brez vsega laskanja in umetnega lepoticenja, dviga se kaj plastično iznad svetlosive tapete. Glava je izdelana z veliko marljivostjo, fizijonomija in individualni tip izvornika vrlo srečno izražen, karnaturam, to je reprodukcija polti, naravna in sveža, mehko in milo obsenčena. Zlasti je izvrstno pogojen karakteristični njegov iskrojarki pogled. Obleka, v svoji naravni draperiji, naslikana je isto tako z izborna tehniko, njeni posamični deli so jasno označeni ter obsenčeni s pristno virtuzoznostjo. Posebno dražestne so njene senčne partije. Skratka: ta portret je nov dokaz genijalne tehnike in zdravega realistnega smeru mladega našega umetnika, kateremu želimo najboljših uspehov, pred vsem pa izdatne podpore in vspodbuje od inteligencije slovenske!

Novodobno rodoljubje. — Čudne vesti smo prejeli iz Novega Mesta. — Dne 28. in 30. m. m. so bile tam volitve za mestni zastop, v katerem so doslej sedeli le narodnjaki. Mislili smo, da je v največjem mestu Do-

lenjske za vedno odzvonilo nemčurskemu gospodarstvu v mestnem zastopu; a žal! varali smo se, ljuto varali. Pri gori omenjenih volitvah je bilo izvoljenih sedem nemčurjev in tako ima narodna stranka le še štiri glasove večine. Pa tudi ta večina je taka, da se že govori, da bode za župana izvoljen strastni sovražnik našega naroda in našega jezika pl. Lehmann.

Najžalostnejše pri vsej tej stvari pa je, da so se volitve izvršile tako zaradi tega, ker so župan dr. Poznik in njegovi prijatelji sklenili z nemčurji kompromis, in sicer — kakor sa nam zanesljivo poroča zato, da bi preprečili volitev nekaterih odločnih narodnjakov. Izumitelj te najnovejše sramotne taktike je baje izustil pomenljive besede: da vprašanje o slovenskem uradovanju v mestni hiši ni važno.

Dotlé smo tedaj pritirali v sedanji dobi miru in sprave; dotlé, da naši možje one ljudi, ki so nekaj strastno delovali proti nam, ki so jezik naš smešili in sramotili, in ki o kaki ravnopravnosti nikdar ničesar čuti niso hoteli, pouzdigujejo ter jim pomagajo zopet do veljave v javnem življenju. Ti možje se iz dosedanjih narodnostnih bojov širom naše domovine niso ničesar naučili. Njim je več za „sladek nasmeh“ kaknega dostojanstvenika, nego za narodno čast. Ali, gospoda! zapomnite si to, tako ravnanje ne bode dolgo ostalo brez zaslužene kazni; takrat se pa vam dotični dostojanstvenik ne bode „sladko nasmehaval“, ampak škodljivo sam pri sebi smejal. — Sapientibus pauca!

„Ljubljanskega Lista“ konec. — Ko je pred ne polnima dvema letoma profesor Šuklje pod pokroviteljstvom deželne vlade kranjske iznenadil svet z novim slovenskim dnevnikom, tedaj nas ta Benjamin med slovenskimi časniki v svojem nastopnem članku ni mogel dosti glasno in obširno prepričavati, da je njegovega bitja bilo neizogibno potreba, ker ostali slovenski listi ne umejo uzvišene svoje naloge kot stražniki pravice in javnega mnenja. Dne 31. minolega meseca pa je malobrojne svoje plačane in nekoliko številnejše brezplačne naročnike osupnil z izjavo, katera je v nekakem čudnem protislovju s prevzetnim in izzivajočim njegovim nastopom, ki je imel posebno nam odločnejšim rodoljubom oduzeti vso veljavo pri našem narodu ter nas za vekomaj uničiti. Ta dan je namreč namestu vabila na naročbo, prinesel članek, v katerem je s samozatajevanjem, kakeršno bi bilo vredno najznaunitejšega kitajskega mandarina, obsojenega na „milostno“ smrtno kazen „harakiri“ — naznanil, da ga prav za prav čisto nič ni bilo potreba in da zato sam nad seboj izvršuje smrtno kazen, ker je delal kvar in napotje drugim slovenskim listom, ki imajo več pravice do obstoja.

Ako bi človek ne vedel, da so na Turjaškem trgu dokaj občutljivi v neki zadevi, in ako bi mu ne bilo znano, da se Otomar Bamberg nikdar ni namerjal žrtvovati onima gospodoma za ljubo, ki sta njegovo tiskarno osrečila z novim dnevnikom, mislil bi, da se godé čuda. Tako pa nas samomor večerne priloge ni iznenadil, ker smo kaj takega naslučivali že nekoliko mesecev prej. Resignacije njegove o ločitvi s sveta torej ni iskati v pravem spoznanju, temveč v neizprosnih okolišnih čisto prozajčne narave, in zato se more reči, da je bil konec „Ljubljanskega Lista“ vreden njegovega začetka. Od začetka bahavost, o konci licemerstvo. „Ljubljanski List“ potakem — da se poslužimo dijaške latinščine — „moxit sine lux, sine crux“.

O delovanji njegovem ne bomo govorili, ker ga ves slovenski svet zadosti poznaje in tudi nedvojbeno obsoja. Toliko je gotovo, da gospodu baronu Winklerju kasnejši nepristranski zgodopisci njegove ustanovitve ne bodo mogli pripisovati v zaslugo za narodno našo stvar. Jedinu mnogoštevilne nove psovke, s katerimi je neizbirčni člankar „Ljubljanskega Lista“ obogatil našo — v tem oziru deviško — književnost, utegnejo imeti trajen spomin — seveda, ako jih gospod profesor Pleteršnik sprejme v Wolfov slovník.

Slovenska politika še menda nikdar ni bila v tako žalostnem položaji, kakor sedaj. Vse otrovano, vse razorano. Povsod se narodovi zastopniki boré posamično za neznatne krajevne pridobitve; na celoto že malodane nikdo ne misli več. Vidno se odtujujemo Slovenci raznih kronovin jeden drugemu. Ako pojde tako naprej, dosegle se bode skoro to, česar naši nasprotniki najboljše žele: da izgine izmed nas čut celokupnosti, čut narodne jedinosti. In vladi — kakor je podoba — bode to jako ljubo; jednega za drugim nas bode potem že polagoma pripravila do spoznanja, da ne smemo biti prenadležni. In prišel bode potem tudi čas, da — nadležni več ne bomo.

To veliko nevarnost — recimo naravnost: nevarnost narodne naše smrti — spoznavajo vsi misleči rodoljubi. Od dne do dne nam dohajajo pisma, katera v britkih besedah tožijo o tem, da se separatizem in deželski antagonizem med nami čedalje bolj širi in da bi voditelji naši imeli še v pravem času kaj ukreniti, da se to zapreči. In to ni težko. Treba nam je povsod na Kranjskem, Štajarskem, Koroškem in Primorskem vodilne misli; treba nam je jedotnega slovenskega programa.

Upamo, da se bode končno v tem oziru kaj storilo. Kluba slovenskih in hrvaških deželnih poslancev istrskih in štajarskih sta poprijela v to že inicijativo, in vsa prilika je, da bomo v kratkem mogli poročiti kaj veselega in tolažljivega. Greh na narodni stvari pa bi bil, ako bi se na merodajnem mestu ne uvaževala predloga imenovanih klubov.

Nove knjige. „Spomenik slovenske uzajemnosti“. S 40 ilustracijami. Spisal in izdal Anton Trstenjak. — Omenjena knjiga je ravnokar prišla na svetlo v „Narodni Tiskarni“ v Ljubljani in ima naslednjo vsebino. V I. delu opisuje pisatelj Slovencev in Hrvatov potovanje in bivanje v zlati materi Pragi, v II. obisk Velegrada in Kromežiža; temu delu je tudi pridejan članek „O slovanski uzajemnosti“; v III. delu podaje pisatelj nekaj listov iz slovenske knjige kot spomin na tristoletnico smrti začetnika slovenske književnosti, Primoža Trubarja, in nam vrhu tega riše življenje in delovanje teh le zaslužnih Slovencev: Janeza Bleiweisa, Frana Celestina, Frana Erjavca, Simona Gregorčiča, Josipa Jurčiča, Josipa Kranjca, Gregorja Kreka, Frana Miklošiča, Matije Majarja, Josipa Pagliaruzzija, Frana Preširna, Antona

Martina Slomška in Primoža Trubarja. V IV. delu je uvod, v katerem je razložen preporod hrvaške književnosti; v tem delu so popisani nekteri možje ilirske dobe, ki so preporodili hrvaško knjigo, in še nekteri dični pisatelji iz sedanje dobe, namreč: Ferdo Becić, Stjepan Ilijašević, Ivan Kukuljević Sakcinski, Fran Marković, Fran Rački, Mihovio Pavlinović, Eugen Tomić, Ivan Trnski in Vladislav Vežić. V V. delu končno nam je podal pisatelj nekaj listov iz češke knjige; opisal nam je namreč življenje in delovanje teh le zaslužnih Čehov in Čehinj: Vaclava Brožíka, Svatopluka Čecha, Antonina Dvořáka, Aloisa Jiráška, Eliške Krásnohorske, Josipa Kvičale, Jana Lega, Jos. Myslbeka, Vojte Náprstka, Františka Palackega, Rih. Rozkošnega, Male Sklenářove, Františka Šimáčka, Jos. Škole, Beneša Třebizskega, Miroslava Tyrša in Františka Ženiška.

Omenjena knjiga prinaša slike vseh teh književnikov in umetnikov slovenskih, hrvaških in čeških; vrhu tega pa še ima naslovna stran lepo kompozicijo od g. Jurija Šubica. Ta slika nam predstavlja uzajemnost Slovansko. Kakor se vidi, je ta knjiga čisto novo podjetje v Slovincih: poleg zunanje slike podaje se nam v kratkih črticah tudi slika duševne delavnosti dotičnega književnika; knjigi je torej namen seznaniti širše občinstvo slovensko vsaj z nekaterimi odličnimi Slovani. Potrebno je, neizogibno potrebno, da se seznanimo s slovanskimi književnostimi, da iz njih zajemamo svojo narodno odgojo, katero nam kraté naše šole. „Spomenik slovenske uzajemnosti“ je kajžipot mlademu Slovincu, kje mu je iskati potrebnih del, ki so nam jih ustvarili zaslužni Slovani. Ako najde knjiga prijatelj, nadaljeval bode pisatelj svoje delo in bode izdal vsako leto po jedno tako knjigo.

Cena knjigi je 1 gld., s poštnino vred 1 gld. 10 kr. Denar naj se blagovoljno pošilja: Antonu Trstenjaku v Ljubljani.

„Matica slovenska“ nam je ravnokar poslala dve knjigi, kateri dobodo letos matičarji za l. 1885. Prva „Letopis Matice slov.“ za l. 1885 (uredil Fr. Levec) ima naslednjo vsebino: Dr. J. Vošnjak: Socijalni problem in kmetski stan, str. 1—93; 2. † Fr. Remec: Ženitovanjski običaji na Gorenjskem, str. 94—110; 3. D. M. Obalović: Ženitovanjski običaji v tržaški okolici 110—116; 4. J. Navratil: Slovenske narodne vraže in prazne vére, str. 117—183; 5. Ivan Vrhovec: Topografski opis Ljubljane, str. 184—270; 6. Ivan Tomšič: Znamenitosti v Tržiči na Gorenjskem iz francoske dóbe, str. 271—287; 7. Simon Rutar: Kakšno važnost imajo Pavla Dijakona knjige „De gestis Langobardorum“ za starejšo zgodovino Slovencev?, str. 288—331; 8. Josip Apih: Žiga Herberstein, str. 332—370; 9. Ivan Tomšič: Bibliografija slovenska, str. 371—391; 10. Evgen Lah: Letopis Matice Slovenske. Druga je izvrstna knjiga: „Spomenica tisočletnice Metodove smrti“, spisal dr. Fr. Kos. — Ker še knjig nismo mogli prečitati, pregovorili bomo o njima o drugi priliki.

Ostali slovanski svet.

Mažarska besnost. — Večkrat smo že opozarjali svoje bralce, kakó se Mažarji grozne bojé Slovanstva in kako se po tem prizadevajo, da bi uničili v celem obsegu „Magyar országa“ slovansko zavest. Po pravni, to se vé, da ne gre, zato se poslužujejo surove sile.

Ni še dolgo tega, odkar so iz požunskega evangelijskega bogoslovskega semenišča izključili nekoliko nadejnih dijakov, ker so peli slovaške pesmi in občevali z narodnim odvetnikom Kohutom.

Sedaj pa se poroča zopet o jednaki surovosti, katere žrtve so postali katoliški bogoslovci v Ostrogonu. Med njimi je neki primus kardinal Simor zasledil „panslavistične agitacije“, javljajoče se v tem, da so na javnem prostoru govorili v svojem materinskem slovaškem jeziku! Vsi, ki so se tako grozno pregrešili, bili so iz bogoslovja izključeni; ostalim slovaškim bogoslovcem pa se je strogo prepovedalo govoriti v javnosti drugače nego po mažarski.

Res, Slovacom je v blaženi Mažarski trpeti sedaj zarad svoje narodnosti toliko, kakor prvim krščanom v gnili in razpadajoči rimski državi zarad vere. A kakor je krščanstvo triumfovalo nad razvalinami rimskega gospodstva, isto tako bode triumfovala slovanska ideja nad razvalinami oholega in ošabnega Magyárorszaga. To bodi v tolažbo podtatranskim mučenikom.

„Narodni dom“ v Levovem, kateri so galicijski Rusi ustanovili z velikimi žrtvami in kateri uzdržujejo kot veliko narodno ustanovo, ima tudi svojo knjižnico. V tej knjižnici je že sedaj 21.000 zvezkov raznih slovanskih del. — Tudi pri nas bi „Slovenska Matica“ po prekrasnem daru grofa Jana Haracha zelo obogačeno in sedaj že mnogoštevilno knjižnico lahko popolnjevala od leta do leta, tako da bi se kasneje mogla kot znamenita narodna knjižnica prenesti v prostore „Narodnega doma.“ Odborova dolžnost je storiti za to vse, kar je potreba.

„Obščestvo imeni Mihaila Kačkovskago“, katero ima med galicijskimi Rusi nekako jednak pomen, kakor „Družba sv. Mohorja“ med Slovenci, šteje sedaj 3637 članov. V preteklem letu je izdalo to društvo osem malih knjižic razne ukovite, zabavne in politične vsebine. — Glavni dohodki društva so obresti od glavnice, katero mu je zapustil ustanovnik pokojni Mihail Kačkovskij. Odbor društva posluje jako marljivo in upati je, da se bode članstvo — letni donesek je po jednom goldinarji — v kratkem izdatno pomnožilo. Poleg „Narodnega doma“ je „Obščestvo imeni Mihaila Kačkovskago“ najimenoitnejše društvo avstrijskih Rusov.

Število naročnikov glavnih petrograjskih listov. Najrazširjenejši ruski list je leposlovni ilustrovani tednik „Njiva“, ki je imela minolega leta 78.844 naročnikov. Za njo prihaja politični dnevnik „Svět“ s 32.049 naročniki. Od ostalih tudi zunaj Rusije znanih listov pa imajo naročnikov: „Novoje Vremě“ 18.305; „Nov“ 15.018; „Peterburgskaja Gazeta“ 12.047; „Novosti“, prva izdaja 8053 druga 8204; „Nedelja“ 6400; „Věstnik Jevropi“ 5612; „Russkaja Starina“ 5005; „Minuta“ 4001; „Istoričesskij Věstnik“ 4168; „Strekoza“ 3644; „Graždanin“ 3021; „St. Peterburgskija Vedomosti“ 1882 in „Birževija Vedomosti“ 856.

Kakor pričajo te številke, ni rusko časnikarstvo še polovico tako razširjeno, kakor bi moglo biti z ozirom na velikost občinstva, na katero se more zanašati.

Glava „Slovanova“ ni še do danes mogla biti izgotovljena; prosimo potrpljenja!

Ker se je oglasilo nenavadno veliko število celoletnih naročnikov, ne bode nam mogoče razposlati premije pred 1. februarjem. Prosimo torej potrpljenja.

Darovi za ranjene Bolgarje in Srbe:

Dozdaj smo nabrali in odposlali . . .	37 gld. 50 kr.
g. Andrej Fekonja v. Št. Pavlu v Savinski dolini	2 „ — „
Vkup	39 gld. 50 kr.

Listnica uredništva:

Nepriistranskemu narodnjaku:

Mi smo razstavo Vereščaginovo videli. Posebna radovednost nas je gnala vanjo zarad slik, o katerih je kardinal Ganglbauer

izrekel tako ostro obsodbo. Iskali smo jih takoj o ustupu v razstavo in — osupnili smo jako. Med sijajnimi, v velikih razmerah izvedenimi in mojsterski dovršenimi slikami, našli smo dve neznamni sliki, kateri sta na nas napravili utis — trivijalnosti. Kdor si obširne razstave ni ogledal prav temeljito od komada do komada, ta bi bil težko opazil omenjeni sliki, da ga ni dunajski kardinal posebno opomnil na nji. Opazil bi ji ne bil še posebno za to, ker obe sliki nimata prav nič značajnega v sebi, ko okolu njiju visé druge po izvedbi svoji zelo lepe in značajne slike. Naš poročevalec pravi torej čisto prav, ako nenavadno živo obiskovanje razstave v poslednjih tednih pripisuje znanemu protestu kardinala Ganglbauerja. Saj je splošno znano, da Dunajčan ljubi „Hetz“; zato se je pa med obiskovalci, ki so se gnetli k razstavi v umetniški hiši, tudi mnogokrat čul vzklik „Ist das a Hetz!“

Naše mnenje o obeh slikah smo izrekli kratko že prej. T u n a g l a š a m o, da tudi z umetniškega stališča Vereščagin niste bili na čast in da bi bil veliko pametneje storil, ako bi ju ne bil razstavil. Zakaj, povedal je tudi naš izvestitelj. — Sicer pa se mi nismo izpodtikali samo o teh dveh slikah, temveč o vseh, na katerih nam Vereščagin predočuje Krista. Po našem pojmu in po naravi Krista kot začetnika vére in vzveličarja, ima se nam na slikah in kipih — in naj bodo še tako realistični — predstavljati kot idejalno lep mož; Vereščagin pa ga slika z rdečimi lasmi — pa kaj pravimo z lasmi! — z rdečo grivo. Čudnega pač realizma!

Vse to je izrazil tudi naš izvestitelj. Zameriti se mu ne more, da ga je kot idejalista najbolje razveselilo to, da je v omenjenih slikah našel dokaz, kako je Vasil Vereščagin, ki se sam imenuje realista par excellence, dovel realizem ad absurdum. Žale misli pa — tega Vas zagotavljamo — ni mu bilo ni v srci ni v glavi.

V enčan: Dikcija lepa, a pesem vender še nedovršena. Prebirajte pridno dela velikih pesnikov in pred vsem Preširna, Gregorčiča in Stritarja. Potem boste tudi spoznali, zakaj Vaša pesem „Skrivnost“ ni še godna za tisek.

Dragoš Kokoljev: Vsebina lepa, ali oblika nedovršena; torej še nezrelo za natis.

Slavoljubu: Hvala za poslano. Ker pa mi ne namerjamo priobčevati takih stvari, prosimo Vas, da nam jih dovolite izročiti „Vrtcu“.

Listnica upravnštva:

Častnomu sboru duhovne mladeži zagrebačke: Hvala Vam na priznanju. List čemo Vam pošiljati uz prijavljene nam uvjete. Živila slavenska uzajamnost!

Velečastiti gospod J. P. v St. P.: Lani ste nam poslali samo 2 gold.

Gosp. J. Ž. prof. v Lj. na St. in g. V. Š. dijak v C. — Od lanjskega drugega polletja nimamo več vseh števil, torej Vam ne moremo ustreči.

Gospod Fr. L. učit. pripravnik v K. — Vaša naročnina je plačara do konca 1. polletja.

G. J. K. sedmošolec v P. in g. Fr. V. v M. — več poslanih 25 kr. uzeli smo na račun drugega četrtletja.

G. V. Gl. v K. — 16. št. lanjskega letnika bila je zaplenjena, kar razvidite iz št. 17, v kateri je to naznanjeno in katera jo nadomešča.

Č. g. V. K. v K.: 16. štev. lanjskega letnika je bila zaplenjena; namesto nje je izšla 17.

Č. g. J. P. v Št. P. na Notr. Za lanjsko leto še 2 gld. 60 kr. Slavno bralno društvo v G. pri Bledu: S sliko S. Gr-ča Vam ne moremo postreči, ker je nimamo.

Sl. bralno društvo v Volčah in gosp. L. V. v B.: Da!

„Slovan“ izhaja 1. in 15. dan vsakega meseca. Cena mu je za unanje naročnike za vsé leto 4 gld. 60 kr., za polu leta 2 gld. 30 kr. in za četrt leta 1 gld. 15 kr.; za ljubljanske: za vse leto 4 gld., za polu leta 2 gld. in za četrt leta 1 gld.; z. dijake pa: 3 gld. 60 kr. — Posamične številke se prodajajo po 20 kr. — Naročnina, reklamacije in inserati naj se pošiljajo upravnštvu, dopisi pa uredništvu na Kongresnem trgu štev. 7. Nefrankovani dopisi se ne sprejemajo in rokopisi ne vračajo. — Za inserate se plačuje za navadno dvo-stopno vrsto, če se tiska jedenkrat 8 kr., če se tiska dvakrat 7 kr., če se tiska trikrat 6 kr., če se pa tiska večkrat, po dogovoru.

Tisek „Narodne Tiskarne“. — Izdajatelj in lastnika: Ivan Hribar in dr. Ivan Tavčar. — Urednik: Anton Trstenjak.